

प्रार्थनास्थळ (विशेष तरतुदी) अधिनियम 1991

"कोणत्याही प्रार्थनास्थळाचे धर्मांतर करण्यास मनाई करणारा कायदा (**An Act to prohibit conversion of any place of worship**) आणि 15 ऑगस्ट 1947 रोजी अस्तित्वात असलेल्या कोणत्याही उपासना स्थळाच्या धार्मिक वैशिष्ट्याची देखभाल करण्यासाठी आणि त्याच्याशी संबंधित किंवा त्याच्याशी आनुषंगिक बाबींसाठी कायदा (matters connected therewith or incidental thereto)" असे त्याचे वर्णन केले आहे.

सूट (Exemption)

अयोध्येतील वादग्रस्त जागेला कायद्यातून वगळण्यात आले होते. या सूटमुळे हा कायदा लागू झाल्यानंतरही अयोध्या खटल्याचा खटला सुरूच होता.

अयोध्येच्या वादाशिवाय या कायद्यातही सूट देण्यात आली होती (Besides the Ayodhya dispute, the Act also exempted)

- कोणतेही प्रार्थनास्थळ जे एक प्राचीन आणि ऐतिहासिक स्मारक आहे, किंवा प्राचीन स्मारके आणि पुरातत्त्वीय स्थळे आणि अवशेष कायदा, 1958 (**Ancient Monuments and Archaeological Sites and Remains Act, 1958**) ने व्यापलेले पुरातत्त्वीय स्थळ.
- एक खटला जो शेवटी निकाली काढण्यात आला आहे किंवा रद्द करण्यात आलेला आहे (A suit that has been finally settled or disposed of)
- पक्षकारांद्वारे निकाली काढण्यात आलेला कोणताही वाद किंवा कायदा सुरू होण्यापूर्वी मान्यतेने झालेल्या कोणत्याही जागेचे रूपांतरण.

दंड:

- कायद्याच्या कलम 6 मध्ये कायद्याच्या तरतुदींचे उल्लंघन केल्याबद्दल दंडासह जास्तीत जास्त तीन वर्षांच्या कारावासाच्या शिक्षेची तरतूद आहे.

टीका (Criticism)

- राज्यघटनेचे मूलभूत वैशिष्ट्य असलेल्या न्यायिक पुनरावलोकनाला यामुळे बंदी घालण्यात आली आहे, या कारणास्तव या कायद्याला आव्हान देण्यात आले आहे, जे राज्यघटनेचे मूलभूत वैशिष्ट्य आहे.
- "मनमानी अतार्किक पूर्वलक्षी कटऑफ तारीख" (**arbitrary irrational retrospective cutoff date**) लादते आणि आणि हिंदू, जैन, बौद्ध आणि शीख यांच्या धर्माचा अधिकार कमी करते.

तरतुदी (What Are its Provisions?)

- कलम 3: कायद्याचे हे कलम कोणत्याही धार्मिक संप्रदायाच्या उपासनेच्या ठिकाणाचे, पूर्ण किंवा अंशतः, भिन्न धार्मिक संप्रदायाच्या किंवा अगदी त्याच धार्मिक संप्रदायाच्या भिन्न भागाच्या पूजास्थानात रूपांतरण करण्यास प्रतिबंधित करते. (This section of the Act bars the conversion, in full or part, of a place of worship of any **religious denomination into a place of worship** of a different religious denomination or even a different segment of the same religious denomination)
- कलम 4(1): 15 ऑगस्ट 1947 रोजी प्रार्थना स्थळाचे धार्मिक स्वरूप "जसे अस्तित्वात होते तसेच राहिल" असे घोषित करते.
- कलम 4 (2): 15 ऑगस्ट 1947 रोजी अस्तित्वात असलेल्या कोणत्याही प्रार्थनास्थळाच्या धार्मिक चारित्र्याच्या रूपांतरणासंदर्भात कोणताही खटला किंवा कायदेशीर कार्यवाही, कोणत्याही न्यायालयात प्रलंबित आहे, ते रद्द केले जाईल आणि कोणताही नवीन खटला किंवा कायदेशीर कार्यवाही सुरू केली जाणार नाही, असे त्यात म्हटले आहे.

(Section 4(2): It says any suit or legal proceeding with respect to the conversion of the religious character of any place of worship existing on 15th August, 1947, pending before any court, **shall abate and no fresh suit or legal proceedings shall be instituted.**)

- कलम 5: हा कायदा रामजन्मभूमी-बाबरी मशीद खटल्याला आणि त्याच्याशी संबंधित कोणत्याही दाव्याला, अपीलला किंवा कार्यवाहीला लागू होणार नाही, असे नमूद करते.

अयोध्या निकालावेळी सर्वोच्च न्यायालयाचे मत काय होते?

- 2019 च्या अयोध्या निकालात, घटनापीठाने कायद्याचा संदर्भ दिला आणि म्हटले की ते संविधानाची धर्मनिरपेक्ष मूल्ये प्रकट करते आणि प्रतिगामीपणाला प्रतिबंधित करते (**it manifests the secular values of the Constitution** and prohibits retrogression).
- म्हणूनच हा कायदा हे एक वैधानिक साधन आहे जे राज्यघटनेच्या मूलभूत वैशिष्ट्यांपैकी एक असलेल्या भारतीय राज्यव्यवस्थेच्या धर्मनिरपेक्ष वैशिष्ट्यांचे संरक्षण (**protect the secular features of the Indian polity**) करण्यासाठी तयार केले गेले आहे.